

UDK: 327(728)
338.124.4(728)
Primljen 1. septembra 2020.
Vol. LXXII, br. 4, str. 733–752

Originalan naučni rad
Bibliid: 0025-8555, 72(2020)
Odobren 23. novembra 2020.
DOI: <https://doi.org/10.2298/MEDJP2004733D>

Politička (ne)stabilnost država Srednje Amerike

Ivan DUJIĆ¹

Apstrakt: Rad analizira korelaciju između složenih i višedimenzionalnih međunarodnih odnosa u 21. stoleću i političku stabilnost na nacionalnom nivou na primeru država Srednje Amerike kao istorijski i strateški važnog područja Zapadne hemisfere. Autor ukazuje na političku (ne)stabilnost koja se razmatra i kao opšti fenomen u ekonomiji i politici, i kao poseban fenomen koji se odnosi na države Srednje Amerike. Glavni deo analize utvrđuje i konstatuje moguće činioce koji dovode do političke (ne)stabilnosti država Srednje Amerike. Status ovih država određen je značajnim uticajem SAD-a koje su ostavile dubok trag tokom Hladnog rata i nakon njega. Podrška SAD-a daljem razvoju kapitalizma tokom Hladnog rata nije dugoročno rešila pitanje komunikacije u domenu javne politike – bitne za uspostavljanje i održavanje političke stabilnosti država Srednje Amerike. Pretenziju SAD-a da zadrže primat u razvoju kapitalizma, nakon Hladnog rata, može dovesti u pitanje rastući uticaj Kine. Autor zaključuje da postoji mogućnost da se države Srednje Amerike oslobode dominantne uloge SAD-a u razvoju kapitalizma, pod uslovom da se rast i uticaj Kine nakon globalne pandemije nastavi.

Ključne reči: politička (ne)stabilnost, Srednja Amerika, SAD, Kina, kapitalizam, Hladni rat, posthladnoratovski period.

¹ Autor je naučni saradnik u Institutu za međunarodnu politiku i privredu, Beograd.

E-pošta: ivan@diplomacy.bg.ac.rs

Rad je nastao u okviru naučnoistraživačkog projekta „Srbija i izazovi u međunarodnim odnosima 2020. godine”, koji finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije, a realizuje Institut za međunarodnu politiku i privredu tokom 2020. godine.

Do pojave globalne pandemije 2020. godine, međuzavisnost subjekata međunarodnih odnosa, posebno strateški značajnih država, koja je stolicima izgrađena na kapitalizmu, uvek je postojala.² Posmatrane pojedinačno i kao jedinstven (pod)region, države Srednje Amerike su strateški važno područje Zapadne hemisfere. Sjedinjene Američke Države (SAD) su nakon sticanja nezavisnosti, kao i nezavisnosti država Srednje Amerike, postepeno delovale u pravcu stvaranja i održavanja rastućeg ekonomskog i političkog uticaja u Srednjoj Americi kao celini. Međutim, posmatrano u širem istorijskom kontekstu, ove države su i pre sticanja nezavisnosti SAD i uspostavljanja kolonijalne vlasti Španije, činile strateški važno područje Zapadne hemisfere.³ Dosadašnja istraživanja u međunarodnoj ekonomiji i politici pokazuju da, zbog ekonomskog i političkog uticaja SAD, države Srednje Amerike, iako su članice Ujedinjenih nacija i relevantnih regionalnih međunarodnih organizacija, nisu ravnopravni subjekti međunarodnih odnosa. S druge strane, one su ravnopravni subjekti međunarodnog javnog prava, pošto imaju pravo da zaključuju i ratifikuju međunarodne ugovore.

Da li je ravnopravnost država Srednje Amerike u međunarodnom javnom pravu nadoknada za njihovu neravnopravnost u međunarodnim odnosima? Polazeći od činjenice da su u ekonomiji i politici države Srednje Amerike neravnopravni subjekti međunarodnih odnosa, rad analizira političku (ne)stabilnost država Srednje Amerike na prelazu iz stabilnog perioda Hladnog rata u, naizgled, nestabilan posthladnoratovski period 21. stoleća. Značaj ove analize jeste u tome da se pokaže koliki je stepen sposobnosti država Srednje Amerike da održe političku stabilnost. S jedne strane, politička stabilnost zavisi od sposobnosti države da održava uspostavljeni poredak – vršenjem zakonodavne, izvršne i sudske vlasti. Kao nezavisna politička jedinica u međunarodnoj politici, država teži da ispolji svoj uticaj prema drugoj državi, odnosno drugim državama i time pokaže koliko je moćna u regionu kome pripada, ali i u svetu. U slučaju država Srednje Amerike nije se ispoljavala takva težnja. Naprotiv, u posthladnoratovskom periodu, one su prihvatile uticaj ne samo SAD, već i Evropske unije (EU), Kine, kao i Rusije.⁴ S druge strane, politička stabilnost

² Reč je o epidemiji COVID-19 koja je dovela do poremećaja u međunarodnim odnosima pošto je prerasla u globalnu pandemiju. Videti u: Amin Sadeghi Dousari, Majid Taati Moghadam and Naghme Satarzadeh, "COVID-19 (Coronavirus Disease 2019): A New Coronavirus Disease", *Infection and Drug Resistance*, No. 13, 2020, p. 2819.

³ Na definisanje država Srednje Amerike kao strateški važnog područja pre dolaska Španaca, uticalo je carstvo Inka. Preskot je bio jedan od prvih istraživača koji su proučavali povest država Latinske Amerike. O carstvu Inka videti u: William H. Prescott, *Peru*, Peter Fenelon Collier & Son, New York, 1900, pp. 33–35.

⁴ Nakon izlaganja o političkoj (ne)stabilnosti država Srednje Amerike i opstanku kapitalizma u savremenim međunarodnim odnosima, u radu se ukazuje na potencijalni značaj Kine za političku

države zavisi od odluka koje se odnose na makroekonomske politike. Ovde se radi o politikama u vidu mera koje država preduzima s ciljem da kontroliše rast cena. Uz to, država vodi i stabilizacionu politiku u odnosu na prekomerni rast inflacije koja bi, u krajnjem slučaju, mogla da dovede do političke nestabilnosti.⁵

Posmatrano iz istorijske perspektive, države Srednje Amerike (p)ostale su deo kapitalističkih odnosa u kojima su SAD igrale ključnu ulogu. To se vidi i po vođenju ekonomskih politika čiji je cilj bio da održe i ojačaju kapitalističke odnose u ovim državama. Tako bi osigurale strateški prostor za vršenje ekonomskog i političkog uticaja na države koje izlaze na južni deo Atlantskog i Tihog okeana. Kao i u slučaju ostalih država Latinske Amerike, SAD su nastojale da odrede i dinamiku i tok razvoja kapitalističkih odnosa, posebno u periodu od izgradnje Panameričke železnice sredinom 19. stoleća do početka Prvog svetskog rata.⁶ Rad predstavlja pokušaj da se odgovori na istraživačko pitanje: da li su države Srednje Amerike nakon Hladnog rata politički stabilne? Odabrana literatura daje složeno objašnjenje u pogledu političke stabilnosti država Srednje Amerike zbog dijametralno različitih odgovora na ekonomski i politički uticaj SAD. Istraživanja pokazuju da su ove države nastojale da smanje ekonomski i politički uticaj SAD kako bi, pre ili kasnije, prihvatile uticaj drugih velikih sila, posebno Kine.

Pošto zavise od uticaja velikih sila i drugih značajnih subjekata međunarodnih odnosa, države Srednje Amerike imaju mogućnost da iskoriste njihov uticaj, a da pritom ne dozvole mešanje, posebno SAD u unutrašnja ekonomska i politička pitanja. Zapravo, države Srednje Amerike nastoje da mešanja u njihova unutrašnja pitanja ne prerastu u potpunu političku zavisnost, s obzirom da su već ekonomski zavisne od SAD. Međutim, očigledno je da su postale i politički zavisne od SAD, posebno u domenu spoljne politike.⁷ Zbog toga ovaj rad polazi od hipoteze da je moguće da se države Srednje Amerike oslobode ekonomskog i političkog uticaja

stabilnost država Srednje Amerike. O značaju Kine, na primer, videti u: Jacob Koch-Weser, "Can show go on? China-LAC Relations in the Mining and Energy Sectors", in: *Made in CHI-LAT: Keys to Renew the Convergence between Latin America and China*, the Inter-American Development Bank (IADB) and Institute for the Integration of Latin America and the Caribbean (INTAL), Integration & Trade, No. 40, 2016, pp. 236–253.

⁵ Chapter 4: "The Impact of Public Spending on Equity: Not Always as Intended", in: Alejandro Izquierdo, Carola Pessino, and Guillermo Vuletinin (eds), *Better spending for better lives: How Latin America and the Caribbean Can Do More with Less*, Inter-American Development Bank, Washington, D.C., 2018, p. 137.

⁶ Aims McGuinness, *Path of Empire: Panama and the California Gold Rush*, Cornell University Press, Ithaca and London, 2008, p. 82.

⁷ Jeremy Black, *Geopolitics and the Quest for Dominance*, Indiana University Press, Bloomington, 2016, p. 242.

SAD, pod uslovom da Kina nastavi da vrši svoj uticaj u ovim državama nakon globalne pandemije. Predmet rada je politička (ne)stabilnost država Srednje Amerike, dok je cilj rada da pokaže da se stabilnost pojedinih država teško postiže, bez obzira što bi kapitalizam, kao odrednica u daljem razvoju međunarodnih odnosa u postmodernom vremenu, mogao tome da doprinese. Može se reći da države Srednje Amerike, posmatrane u celini, nisu ni sposobne da postignu dugoročnu političku stabilnost. U zaključku se, međutim, ističe da bi, zahvaljujući globalnom ekonomskom i tehničko-tehnološkom uticaju Kine, moglo doći do političke stabilnosti i država Srednje Amerike.

Srednja Amerika viđena u kontekstu političke (ne)stabilnosti

Diskusija o značaju država Srednje Amerike u doba uspostavljene međuzavisnosti ima težinu pod uslovom da se dugoročna politička stabilnost vidi kao istorijski neostvaren cilj. Na prvi pogled stiče se utisak da su države Srednje Amerike postigle političku stabilnost zahvaljujući opšteprihvaćenoj potrebi za ekonomskim i sveukupnim razvojem, jačanjem i poštovanjem demokratije, negovanjem i daljim razvojem ljudskih prava, kao i za unapređenjem procesa (pod)regionalnih integracija. Stvarnost, međutim, pokazuje da se one nisu potpuno oslobodile recidiva prošlosti što se, između ostalog, vidi i po predispoziciji da, pre ili kasnije, zapadnu u duboke i teške političke krize.⁸

Nedostatak stvarne demokratije, kao i političke kulture u državama Srednje Amerike manifestuje se u pojavi diktatura koje su, u zavisnosti od okolnosti, uživale podršku SAD. Takav je slučaj sa El Salvadorom, Gvatemalom, Hondurasom i Nikaragvom u periodu nakon Hladnog rata, gde su diktature kao recidiv prošlosti bile odraz ekonomske, političke i vojne podrške SAD-a borbi protiv komunizma i socijalizma.⁹ Naporedo s tim, SAD su težile da spreče izbijanje novih revolucija – kao što je to bio slučaj s revolucijama u Gvatemali i Nikaragvi – koje su dovodile u pitanje ekonomski i politički uticaj SAD u tim državama.¹⁰ Očekivalo se da će nakon Hladnog

⁸ Pojedina istraživanja ukazuju na to da političke krize nastaju zbog slabosti političke kulture. Imajući u vidu da države Srednje Amerike pripadaju državama Latinske Amerike, Dal ukazuje na slabost političke kulture u ovim državama. Videti u: Robert A. Dahl, *On political equality*, Yale University Press, New Haven & London, 2006, p. 73.

⁹ James Dunkerley, *The Pacification of Central America*, Institute of Latin American Studies, University of London, London, 1993, p. 8.

¹⁰ Ibid., p. 52.

rata napokon prevagnuti demokratija u državama Srednje Amerike, što bi ne samo potvrdilo uticaj SAD, već i omogućilo nastavak procesa integracija započetih početkom šezdesetih godina 20. stoleća. Međutim, ispostavilo se da ove države ne teže dugoročnom prihvatanju demokratije, kao *a priori* usvojenog načela na kome će se ubuduće zasnivati politička stabilnost. To možda najbolje pokazuje slučaj Nikaragve u kojoj je predsednik Danijel Ortega (Daniel Ortega) nastavio da vlada po ranijem obrascu nepoštovanja demokratije kao u vreme dinastije Somoza.¹¹

Objašnjenje da se države Srednje Amerike nisu u potpunosti oslobodile od recidiva prošlosti ne samo zbog nepoštovanja stvarne demokratije, već i zbog velike recesije, delimično se može prihvatiti kao valjano. Sklonost država Srednje Amerike da, pre ili kasnije, pokažu da pate od recidiva prošlosti utemeljuje se na nesprovodljivosti njihove vizije o jedinstvenom području koje bi se razvijalo pod višestrukim uticajem Meksika i Kolumbije.¹² Zahvaljujući tome, SAD su, rukovođene geopolitičkim interesima i neprekidnim vođenjem geostrateške politike, do završetka Hladnog rada uspele da zadrže vodeću ulogu u određivanju daljeg razvoja država Srednje Amerike.¹³ Primer Paname pokazuje koliko su SAD donedavno bile sposobne da dominiraju nad ekonomskom i političkom situacijom u Srednjoj Americi. U konkretnom slučaju, njihov uticaj se ispoljavao u periodu od završetka prokopavanja Panamskog kanala do sticanja suvereniteta nad njim. Tekuće stoleće pokazuje da je i dalje prisutan, doduše oslabljen uticaj SAD u ovim državama. Prevedeno na jezik autoriteta u nauci o međunarodnim odnosima – veoma složen pojam koji je prvi upotrebio Lejk (David A. Lake) – to znači da SAD, zahvaljujući svojoj moći, neprestano streme ka manifestaciji ekonomskog i političkog uticaja u nestabilnim državama Srednje Amerike.¹⁴

¹¹ “The Keys to Restarting Nicaragua’s Stalled Talks”, *Latin America Report*, No. 74, International Crisis Group, Brussels, 2019, p. 6.

¹² Od sticanja nezavisnosti, kada su prvobitno bile integrisane u Centralnoameričku Republiku, države Srednje Amerike propustile su šansu da rade na ekonomskoj i političkoj saradnji s Meksikom i Kolumbijom, sa kojima imaju kopnenu vezu. Doduše, Meksiko je zajedno s Kolumbijom i Venecuelom formirao trgovinski blok poznat kao Grupa tri, koji je trebalo da dugoročno ojača veze ovih država s državama Srednje Amerike. O tome, na primer, videti u: Andres Serbin, “The Caricom States and the Group of Three: A New Partnership between Latin America and the Non-Hispanic Caribbean?”, *Journal of Interamerican Studies and World Affairs*, Vol. 33, No. 2, 1991, p. 60.

¹³ Eric Walberg, *Postmodern imperialism: Geopolitics and the great games*, Clarity Press, Atlanta, 2011, p. 234.

¹⁴ Vladimir Ajzenhamer, „Uloga međunarodnog autoriteta u Lejkovoj hijerarhizovanoj ‘shemi’ svetske politike”, *Međunarodni problemi*, Vol. LXXI, br. 3, 2019, str. 313.

Ako se pojam moći u međunarodnim odnosima shvati kao složena manifestacija ekonomskog, političkog i kulturnog uticaja koji jedna država vrši nad drugom državom, odnosno drugim državama, možemo konstatovati da ta država teži da ostvari ulogu autoriteta u međunarodnim odnosima. Umesto da, zahvaljujući svom uticaju, država ostvaruje ulogu države hegemonu, kako navodi Valberg (Eric Walberg), ona teži da svoj uticaj iskoristi za uspostavljanje hijerarhije prevashodno među državama koje imaju iste ili slične civilizacijske vrednosti.¹⁵ Osim promovisanja ideje o istim ili sličnim civilizacijskim vrednostima, u težnji da dodatno ojačaju autoritet u međunarodnim odnosima, SAD su takođe „igrale na kartu” širenja ideje o značaju demokratije i ljudskih prava, kao jednog od preduslova za kontinuiran razvoj pojedinačnog društva i države.¹⁶ Tu ideju prihvatile su i države Srednje Amerike, posebno o značaju demokratije – ona je postavljena kao jedno od načela na kojima se temelje procesi (pod)regionalnih integracija.¹⁷

Pitanje koje se ovde postavlja jeste da li su demokratija i ljudska prava preduslov za razvoj društva i države, kada se čini da su međunarodni odnosi i procesi integracija oslabljeni usled smanjene migracije. Povećan rizik od daljeg smanjenja migracije zbog širenja epidemije nosi sa sobom napor da se sačuvaju tekovine saradnje među državama. Smanjene migracije predstavljaju ozbiljan problem na putu ostvarenja tog cilja i uspostavljanja stabilnih međunarodnih odnosa i procesa integracija.¹⁸ Šta povezuje migraciju i političku (ne)stabilnost? Sveukupni odnosi, kako unutar države, tako i izvan nje počivaju, između ostalog, i na kretanju ljudi koji učestvuju u održavanju i stvaranju sveopšte komunikacije pomoću jezika i simbola. Zapravo, posredstvom migracije ostvaruje se komunikacija u politici, ali i šire u oblastima koje se tiču bezbednosti, ekonomije, kulture i prava. Zahvaljujući migraciji, (ne)uspešna komunikacija u politici putem jezika i simbola neizbežno dovodi do političke (ne)stabilnosti.¹⁹

Države Srednje Amerike imale su raznovrsnu komunikaciju u politici tokom Hladnog rata i nakon njega kako bi utvrdile i definisale kulturne i političke identitete, što je u međunarodnoj politici važno zbog usložnjavanja međunarodnih odnosa.

¹⁵ Eric Walberg, *Postmodern imperialism: Geopolitics and the great games*, op. cit., p. 234.

¹⁶ Ronald E. Powaski, *Ideals, Interests, and U.S. Foreign Policy from George H. W. Bush to Donald Trump*, Palgrave Macmillan, Cham, 2019, p. 107.

¹⁷ Benedicte Bull, “‘New Regionalism’ in Central America”, *Third World Quarterly*, Vol. 20, No. 5, 1999, p. 964.

¹⁸ O problemima usled smanjenja migracije videti u: “COVID-19 and Stranded Migrants”, International Organization for Migration (IOM), Issue Brief, 2020, p. 1.

¹⁹ Brian McNair, *An Introduction to Political Communication*, Routledge, London, 1999, p. 128.

Iako su uspostavljeni pre Hladnog rata, traganje za identitetom država Srednje Amerike u okviru međunarodnih odnosa – zbog određivanja mesta u međunarodnoj politici – nesumnjivo je postala neophodnost u posthladnoratovskom periodu.²⁰ Na putu ka ostvarenju tog cilja, države Srednje Amerike u saradnji sa Evropskom unijom moraju da u ime ljudskih prava, demokratije, vladavine prava, dobrog upravljanja, modernizacije države i mnogih drugih savremenih pitanja prevaziđu naizgled nepremostive političke podele nastale tokom Hladnog rata.²¹ Međutim, stvarnost u međunarodnoj politici, posebno sa aspekta uloge velikih sila, pokazuje kako je posthladnoratovski period idealan za ozbiljne presedane u međunarodnim odnosima. Za razliku od odnosa pre i tokom Hladnog rata, kada su se pojedine države svrstale u vojnopolitičke blokove i druge saveze, posthladnoratovski period obeležava nastojanje država, uključujući i one sa statusom velikih sila, da budu samostalne u vođenju spoljnih politika, ako su, na primer, članice trgovinskog bloka. Činjenica da nijedna država Srednje Amerike ne spada u velike sile upućuje na pitanje kome pripada i šta, kao celina, predstavlja Srednja Amerika.²²

Pitanje političke (ne)stabilnosti država Srednje Amerike u posthladnoratovskom periodu treba sagledati i iz ugla nejednakog nivoa ljudskog razvoja. Naime, na osnovu Indeksa ljudskog razvoja (*Human Development Index*), koji godišnje objavljuje Program Ujedinjenih nacija za razvoj (*United Nations Development Programme* – UNDP), zapaža se da su i u 2018. godini države Srednje Amerike postigle nejednak nivo ljudskog razvoja. Na jednoj strani su države Srednje Amerike s visokim stepenom ljudskog razvoja – prema Indeksu ljudskog razvoja, Kostarika, koja je ostvarila dugoročnu političku stabilnost, zauzima 68. mesto, dok je Panama na 67. mestu.²³ Na drugoj strani su države sa srednjim stepenom ljudskog razvoja, koje nisu uspele da ostvare političku stabilnost na duži rok. Indeks ljudskog razvoja pokazuje da su tokom 2018. godine Gvatemala i Nikaragva – poznate po građanskom ratu, odnosno revoluciji tokom Hladnog rata – podelile 126. mesto. Dok je El Salvador zauzeo 124. mesto, Honduras se našao na 132. mestu.²⁴

²⁰ Paul Freston, “Latin America: The ‘Other Christendom’, Pluralism and Globalization” in: Peter Beyer and Lori Beaman (eds), *Religion, Globalization and Culture*, Leiden and Boston, 2007, pp. 572–573.

²¹ Isabelle Ioannides, *The Trade Pillar in the EU-Central America Association Agreement: European Implementation Assessment*, European Parliamentary Research Service (EPRS), Brussels, 2018, p. 20.

²² Eric Walberg, *Postmodern imperialism: Geopolitics and the great games*, op. cit., p. 131.

²³ *Human Development Report 2019 (Beyond income, beyond averages, beyond today: Inequalities in human development in the 21st century)*, United Nations Development Programme (UNDP), New York, 2019, p. 305.

²⁴ *Ibid.*, p. 306.

Osim Indeksa ljudskog razvoja, i izveštaji Međunarodne krizne grupe (*International Crisis Group*) ukazuju na slabost političkih sistema većine država Srednje Amerike tokom druge decenije ovog stoleća. I dalje nije rešen stari problem kontrole nad moćnim narko-kartelima koji nezakonitom trgovinom narkoticima finansiraju paravojne snage. Četiri države Srednje Amerike sa slabim političkim sistemima – El Salvador, Gvatemala, Honduras i Nikaragva – nisu uspele da u potpunosti reformišu svoje pravne sisteme, s dobro obučenom i savremeno opremljenom policijom, kao i delotvornom sudskom vlašću. Indikativan je slučaj El Salvadora, gde se gradska i seoska sirotinja prisilno regrutuje za paravojne snage, nezavisno od toga da li ih finansira vladajuća partija ili opozicija, što dodatno narušava pravni sistem i intenzivira nasilje.²⁵

Nasuprot tome, Gvatemala i Honduras nisu uspele da na zajedničkoj granici uspostave bolju kontrolu nad naoružanim bandama koje čine gospodari opojnih droga (drug lords), prodavci u maloprodaji (*narcomenudeos*) i ulični prodavci. Svi oni imaju (ne)posredne veze s trgovinom narkoticima i predstavljaju opasnost po bezbednost obe države, posebno kada dođe do nasilja većeg intenziteta. U Izveštaju Međunarodne krizne grupe ukazuje se na ozbiljnost rešavanja problema efikasne kontrole u cilju sprečavanja ovih nezakonitih aktivnosti.²⁶ Da je i politička situacija u Nikaragvi postala predmet analize Međunarodne krizne grupe vidi se po tome što je istaknut značaj dijaloga između nikaragvanskih vlasti i opozicije. Zapravo, istaknuto je da se mora raditi na rešavanju delikatnog problema dalje legitimnosti režima Danijela Ortege – u pravcu prevazilaženja teške političke krize.²⁷ Može se reći da je druga decenija XXI stoleća za Nikaragvu bila teška u pogledu političke situacije, ali istovremeno značajna u kontekstu rešavanja pitanja opstanka režima Ortege.

Indeks nestabilnih država (*Fragile States Index*) za 2020. godinu, koji godišnje objavljuje Fond za mir (*Fund for Peace*), pokazuje da je Nikaragva zauzela 62. mesto i da je svrstana u grupu država s višim stepenom upozorenja (*elevated warning*). Tu se nalaze i Gvatemala i Honduras na 58, odnosno 64. mestu.²⁸ U posthladnoratovskom periodu, posebno tokom druge decenije 21. stoleća, ove države Srednje Amerike suočavaju se sa nerešenim ekonomskim, političkim i

²⁵ "El Salvador's Politics of Perpetual Violence", *Latin America Report*, No. 64, International Crisis Group, Brussels, 2017, p. 3.

²⁶ "Corridor of Violence: the Guatemala-Honduras Border", *Latin America Report*, No. 52, International Crisis Group, Brussels, 2014, p. 18.

²⁷ "The Keys to Restarting Nicaragua's Stalled Talks", op. cit., p. 16.

²⁸ *Fragile States Index Annual Report 2020*, Fund for Peace, Washington, D. C., 2020, p. 7.

socijalnim problemima nastalim kao posledica građanskog rata u Gvatemali, odnosno revolucije u Nikaragvi. Od država Srednje Amerike koje su svrstane u grupu država s upozorenjem (*warning*), Belize i El Salvador nalaze se na 114, odnosno 93. mestu.²⁹ Jedna od pretpostavki na osnovu čega je El Salvador svrstan u ovu grupu država utemeljena je na prevaziđenoj političkoj krizi nastaloj tokom građanskog rata. Uspeh da se kriza prevaziđe političkim kompromisima dao je zapažene rezultate – zaustavljeno je delovanje paravojnih snaga, posebno odreda smrti koji su destabilizovali politički sistem.

Koliko su građanski rat i politička kriza doprineli da El Salvador ne postane žrtva dugotrajnog rata i kriza vidi se iz istraživanja Bejkera (Ryan T. Baker), koji polazi od toga da su vladine snage bile odgovorne za početak građanskog rata. Bejker ukazuje da u godinama pred okončanje Hladnog rata, spoljna politika SAD nije davala podršku odredima smrti u El Salvadoru.³⁰ Međutim, ni nakon Hladnog rata, kao i građanskog rata – kada su na scenu stupile partijske vojske – nije došlo do smanjenja nasilja u El Salvadoru. Da li završetak građanskog rata nužno dovodi do porasta nasilja? Građanski rat u Kostariki demantuje slučaj El Salvadora. Tu je, naprotiv, došlo do potpunog prestanka nasilja i ukidanja vojske. Dal ukazuje na dalekovidu i mudru odluku predsednika Kostarike da rasformira vojsku. Jedan od razloga za takvu odluku bio je da se spreče zloupotrebe budućih predsednika Kostarike da vojsku koriste za nasilno rešavanje osetljivih ekonomskih, političkih i socijalnih pitanja. Takva odluka generalno utiče na snaženje demokratije.³¹

Uspeh Kostarike da dugoročno osnaži demokratiju potvrđuje, između ostalog, podatak da se prema Indeksu nestabilnih država Kostarika nalazi u grupi stabilnijih (*more stable*) država, na 147. mestu. U ovu grupu, svrstana je i Panama koja zauzima 140. mesto.³² Posmatrane zajedno, obe države Srednje Amerike su prilično visoko rangirane u okviru stabilnijih država ne samo zato što su prihvatile demokratiju i ukinule vojsku, već i zbog višestrukog uticaja SAD-a po pitanju vrednosti demokratije, ljudskih prava i kapitalizma. Argument o višestrukome uticaju SAD u Kostariki i Panami, utemeljen je u nastojanju SAD da čitav (pod)region Srednje Amerike iskoriste za promovisanje i dalje širenje demokratije kao opšteprihvatačene, univerzalne vrednosti na kojoj treba da počivaju savremeni

²⁹ Ibid., p. 6.

³⁰ Ryan T. Baker, "El Salvador, 1979–92: Revisiting Success", in: Eli Berman and David A. Lake (eds), *Proxy Wars: Suppressing Violence through Local Agents*, Cornell University Press, Ithaca and London, 2019, p. 147.

³¹ Robert, A. Dahl, *On Democracy*, Yale University Press, New Haven & London, 1998, p. 149.

³² *Fragile States Index Annual Report 2020*, op. cit., p. 6.

međunarodni odnosi. Već osamdesetih godina 20. stolecja spoljna politika SAD prema državama Srednje Amerike bila je usmerena u tom pravcu. Kako Smit (Joseph Smith) navodi, u vreme Reganove vlade unapređena je ideja o demokratiji kao vrednosti u međunarodnim odnosima. Međutim, ugled ove vlade ubrzo je narušen kada se saznalo za tajni rat protiv Nikaragve.³³

Politička situacija u državama Srednje Amerike ne može se u potpunosti razumeti ako se ne uzme u obzir i njihova međusobna saradnja u posthladnoratovskom periodu. Pokretanje vlastite inicijative i preduzimanje koraka u pravcu prevazilaženja naizgled neprevaziđenih razlika među državama Srednje Amerike, u ime višedimenzionalnog procesa globalizacije, vodilo je ka poboljšanju međunarodnih odnosa. Postepena pacifikacija, na koju ukazuje i Mead (Teresa A. Meade), bila je podsticaj da se okončaju građanski ratovi, posebno u El Salvadoru.³⁴

Posthladnoratovski period odlikuje delimična politička stabilnost u većini država Srednje Amerike. Prema navodima Povaskog (Ronald E. Powaski), političku stabilnost ugrožavala je nezakonita trgovina narkoticima. Takva situacija proizvela je nove talase imigracija iz El Salvadora, Gvatemale, Hondurasa i Nikaragve u SAD. Nezavisno od toga, trgovina narkoticima ostala je i dalje nerešen problem zbog neuspešne spoljne politike SAD-a prema ovim državama. Čak ni plan Kolumbija (*Plan Colombia*), koji je po tom pitanju usvojila vlada SAD-a, nije uspeo da se realizuje.³⁵

Iako u posthladnoratovskom periodu nisu postigle veću političku stabilnost, države Srednje Amerike uspele su da ostvare međusobnu spoljnotrgovinsku razmenu. Osim toga, one imaju pojedinačnu i/ili zajedničku spoljnotrgovinsku razmenu s drugim (pod)regionima Latinske Amerike i, šire, Novoga sveta. Statistički podaci Svetske trgovinske organizacije (*World Trade Organization – WTO*) iz 2019. godine pokazuju da je spoljnotrgovinski robni promet tih država iznosio 42,2 milijarde američkih dolara.³⁶ Zahvaljujući delimičnoj političkoj stabilnosti nakon Hladnog rata, države Srednje Amerike, osim Belizea i Paname, uspele su da održe Zajedničko tržište Srednje Amerike (*Central American Common Market – CACM*), kao što se vidi iz Izveštaja o svetskoj trgovini za 2019. godinu.³⁷ Integracija u zajedničko tržište

³³ Joseph Smith, *The United States and Latin America*, Routledge, New York, 2005, p. 154.

³⁴ Teresa A. Meade, *A History of Modern Latin America: 1800 to the Present*, Wiley-Blackwell, Chichester, 2010, p. 570.

³⁵ Ronald E. Powaski, *Ideals, Interests, and U.S. Foreign Policy from George H. W. Bush to Donald Trump*, op. cit., p. 141.

³⁶ *World Trade Statistical Review 2019*, World Trade Organization, Geneva, 2019, p. 144.

³⁷ *World Trade Report 2019: The future of services trade*, World Trade Organization, Geneva, 2019, p. 214.

potvrđuje nastojanje ovih država da ne budu ponovo politički nestabilne. Oslanjajući se na Sporazum o socijalnoj integraciji iz 1995. godine, države Srednje Amerike izrazile su nameru da prevaziđu političke nestabilnosti, obavezujući se da će nakon građanskih ratova raditi na pojedinačnom, kao i zajedničkom razvoju.³⁸

Države Srednje Amerike nisu potpuno prevazišle političke nestabilnosti zbog političkih kriza. Navešćemo primer Hondurasa čija je nestabilnost posledica političke krize nakon izbijanja globalne finansijske krize i početka Velike recesije. U Hondurasu je 2009. godine izveden državni udar (*coup d'État*) kada je svrgnut demokratski izabran predsednik Manuel Selaja (Manuel Zelaya).³⁹ Berkmanova (Heather Berkman) navodi da se Selaja zalagao za „politike koje su više usmerene na potrebe društva”, dok su se građani zalagali za čvršće politike protiv kriminala.⁴⁰ Primer Hondurasa jasno pokazuje da nije bilo doslednosti u sprovođenju vizije o sprečavanju nezakonite trgovine narkoticima, kao i volje da se putem jačanja demokratije radi na rešavanju političke krize. Nedemokratske mere, donete u vreme Selaje, i dalje su podsticale nezakonite aktivnosti trgovaca narkoticima.⁴¹

Politička stabilnost jedne države može da zavisi i od toga da li su i u kojoj meri susedne države stabilne. U Hondurasu se dogodilo nešto sasvim suprotno. Kako Kordero navodi, Honduras je postigao političku stabilnost nezavisno od susednih država, u periodu od 1981 – kada je za predsednika izabran Kordoba (Roberto Suazo Córdoba) do 2009. godine – kada je politička stabilnost narušena.⁴² Honduras, koji je imao prilično dug period političke stabilnosti, ne zauzima značajno mesto u geopolitici velikih sila. S druge strane, Nikaragva zauzima takvo mesto. Nije ni čudo što je Kina bila spremna da bude pokrovitelj radova na planiranom prokopavanju istorijski i strateški značajnog Nikaragvanskog kanala. Taj vodeni put bi povezao Karipsko more s Tihim okeanom.⁴³

Po čemu je Nikaragvanski kanal značajan osim što, kao jedan neostvaren plan, predstavlja važan projekat u povesti Nikaragve? Da je prokopan, njegov strateški značaj mogao bi da se uporedi sa značajem Panamskog kanala. Panamski kanal uživao je status posebne teritorije SAD – zbog Zone Panamskog kanala preko koga

³⁸ Benedicte Bull, “‘New Regionalism’ in Central America”, op. cit., p. 965.

³⁹ Jose Antonio Cordero, *Honduras: Recent Economic Performance*, Center for Economic and Policy Research, Washington, D.C., 2009, p. 1.

⁴⁰ Heather Berkman, “The Politicization of the Judicial System of Honduras and the Proliferation of *Las Maras*”, *Journal of International Policy Studies*, No. 1, 2005, p. 14.

⁴¹ “Corridor of Violence: The Guatemala-Honduras Border”, op. cit., p. 5.

⁴² Jose Antonio Cordero, *Honduras: Recent Economic Performance*, op. cit., p. 3.

⁴³ Jeremy Black, *Geopolitics and the Quest for Dominance*, op. cit., p. 87.

se, i nakon ustupanja Panami, odvija međunarodni pomorski saobraćaj. U 2019. godini, Panamski kanal je ostvario prihod od 2,59 milijardi američkih dolara.⁴⁴ Da li je uspostavljanje Zone Panamskog kanala, kao i njeno ukidanje značilo da će doći do političke stabilnosti Paname i ostalih država Srednje Amerike? Pre svega, SAD su početkom 20. stoleća potvrdile svoj višestruki uticaj i mesto u međunarodnim odnosima. Između ostalog, sprovele su u delo plan da se prokopa Panamski kanal – koristeći ekonomsku, političku i vojnu moć. Kao takve, SAD su podržale pobunu lokalnog stanovništva protiv kolumbijskih vlasti u borbi za nezavisnost Paname, kako bi stekle suverenitet nad Panamskim kanalom.⁴⁵

Slučaj Paname pokazuje da je njena politička stabilnost zavisila od rešavanja pitanja statusa Zone Panamskog kanala. Istrajnost Paname tokom Hladnog rata i nakon njega da dobije suverenitet nad Panamskim kanalom zavisila je od političke stabilnosti, posebno u spoljnoj politici. Na to ukazuju istraživanja Maurera (Noel Maurer) i Jua (Carlos Yu) koji ističu značaj 1977. godine, kada su „započeti javni pregovori po pitanju vraćanja kanala Panami”, koji je predstavljao „bedem američkog odbrambenog nacionalizma, a ne američke nacionalne odbrane”.⁴⁶ Politička stabilnost Paname mogla je biti ozbiljno dovedena u pitanje osamdesetih godina zbog diktature Noriege, čime bi bili poništeni naponi da se stekne suverenitet nad Panamskim kanalom. SAD, koje su imale uticaj u pojedinim državama Srednje Amerike, borile su se protiv opasnosti od izbijanja revolucija, kao i protiv diktatura. Zbog straha da će i u Panami doći do revolucije, sprovele su određene mere protiv diktatora Noriege, koji je, kako navodi Dankerlej (James Dunkerley), bio tajno povezan s revolucionarnim pokretom Sandinista i revolucijom u Nikaragvi.⁴⁷

Rešeno pitanje statusa Zone Panamskog kanala u korist Paname nije bio motiv da se uspostavi politička stabilnost i u drugim državama Srednje Amerike, bez obzira na uspeh u procesima integracija ovog (pod)regiona. Umesto da u dijalogu između vlasti i opozicije izgrade poverenje u korist političke stabilnosti, El Salvador, Gvatemala, Honduras i Nikaragva su i dalje sklone da zapadnu u političke krize zbog nedostatka dugoročne komunikacije u svetu javne politike. Istraživanja za potrebe Studija mira i sukoba (*Peace and Conflict Studies – PACS*) pokazuju da je komunikacija u svetu javne politike bitan činilac u rešavanju osetljivog pitanja

⁴⁴ *Annual Report 2019*, The Panama Canal Authority (Autoridad del Canal de Panamá), 2019, p. 16.

⁴⁵ Henry A. Kissinger, *Diplomacy*, Simon & Schuster, New York, 1994, p. 42.

⁴⁶ Noel Maurer and Carlos Yu, *The Big Ditch: How America took, built, ran, and ultimately gave away the Panama Canal*, Princeton University Press, Princeton, 2011, p. 213.

⁴⁷ James Dunkerley, *The Pacification of Central America*, op. cit., p. 28.

„zloupotrebe ljudskih prava često nastalih u kontekstu socijalnih sukoba i rata“.⁴⁸ Osim istraživanja Studija mira i sukoba, i istraživanja koja se odnose na proces postepene pacifikacije država Srednje Amerike na prelazu u posthladnoratovski period, bila su usmerena na pitanje ponovnog uspostavljanja komunikacije u svetu javnih politika usled kršenja ljudskih prava tokom građanskih ratova i revolucija. El Salvador, Gvatemala i Nikaragva – koje su bile pogođene građanskim ratovima, revolucijama i političkim krizama – radile su, doduše kratkoročno, na tom problemu. El Salvador je ovaj vid komunikacije iskoristio kao sredstvo za okončanje građanskog rata. Korišćenjem takve komunikacije došlo je do neophodnog konsenzusa i pomirenja suprotstavljenih i/ili zaraćenih strana.⁴⁹

Činjenica da su se SAD borile protiv diktatura i revolucija, kako bi države Srednje Amerike zadržale u orbiti kapitalizma i složenih međunarodnih odnosa, predstavlja izazov u pogledu razmatranja međunarodnih odnosa u kontekstu dominacije kapitalizma. Iako sprovedena pre globalne finansijske krize, pojedina istraživanja, kao na primer istraživanja Meiksins Vuda (Meiksins Wood), pokazala su da je kapitalizam (p)ostao nerazdvojni deo međunarodnih odnosa. Nastojanje SAD-a da (za)drže kapitalizam, kao dominantnu vrednost pomoću koje se definiše dinamika razvoja međunarodnih odnosa, zapaža se i u načinu na koji su SAD sprovodile Monroevu doktrinu (the Monroe Doctrine). Naime, zahvaljujući ovoj doktrini SAD su „proširile svoju 'sferu uticaja' u Zapadnoj hemisferi i šire, vojnim putem (...) kako bi dobile režime spremne da se pokore“ u cilju opstanka kapitalizma.⁵⁰

Koliko je dominacija kapitalizma pre globalne finansijske krize bila neosporna vidi se na osnovu potrebe da se promoviše i zadrži diskurs o slobodnoj trgovini, kao viziji na kojoj će počivati međunarodni odnosi u posthladnoratovskom periodu. Istrajna borba SAD u odbrani kapitalizma kao vrednosti dovela je do okolnosti na koje ukazuje Maki (Makki): dominacija SAD u ponovom stvaranju svetskog tržišta početkom Hladnog rata osigurala je zajednički mir kapitalističkim državama, koji im je osigurao dovoljno prostora da „usmere ogromne ekonomske i vojne resurse protiv komunističkih država i revolucionarnih pokreta (u nestabilnim državama) Trećeg sveta“.⁵¹ Budući da se države Srednje Amerike svrstavaju u države Trećeg

⁴⁸ Jessica Senehi, Stephen Ryan and Sean Byrne, “Introduction: Peacebuilding, Reconciliation, and Transformation”, in: Jessica Senehi, Stephen Ryan and Sean Byrne (eds), *Peace and Conflict Studies*, Vol. 17, No. 1, Nova Southeastern University, Fort Lauderdale, 2010, p. 22.

⁴⁹ James Dunkerley, *The Pacification of Central America*, op. cit., p. 76.

⁵⁰ Ellen Meiksins Wood, *Empire of Capital*, Verso, London and New York, 2005, pp. 127–128.

⁵¹ Fouad Makki, “The Empire of Capital and the Remaking of Centre-Periphery Relations”, *Third World Quarterly*, Vol 25, No. 1, 2004, p. 158.

sveta, postavlja se pitanje na kojim osnovama se temelji kapitalizam kao vizija koju su SAD (od)branile tokom Hladnog rata i težile da ga, uprkos povremenim ekonomskim i političkim krizama, (za)drže u posthladnoratovskom periodu.

Šumpeter (Joseph A. Schumpeter) konstatuje da kapitalizam teži da bude prilagodljiv da bi „dobio u stabilnosti”.⁵² To znači da kapitalizam, kao vizija koja se usavršava, neće biti napušten, već će, u vidu odgovora na ekonomske i političke krize, opstajati kao stabilizaciona sila i vrednost sa sposobnošću da se kao razvojni ciklus regeneriše. U tom smislu, Nort (Douglass C. North) ukazuje na razvoj kapitalizma u zapadnom delu Evrope, čije su ekonomske institucije i političke strukture stolicima radile na uobličavanju sistema vrednosti koje su vodile ka dominaciji ovog dela Evrope.⁵³ Osim što, zahvaljujući ekonomskim institucijama i političkim strukturama, poseduje sposobnost prilagođavanja ekonomskim i političkim krizama, kapitalizam stolicima teži da bude prisutna odrednica međuzavisnosti u međunarodnim odnosima. To se manifestuje u njegovoj sposobnosti da „pomogne nekim područjima i narodima da se integrišu u internacionalizovanu akumulaciju (kapitala)”.⁵⁴ Države Srednje Amerike, poput El Salvadora, Gvatemale i Nikaragve, pokušale su da umesto kapitalizma uvedu socijalizam, kao odrednicu međuzavisnosti u međunarodnim odnosima – pokretanjem revolucija i građanskih ratova. Međutim, nisu uspele da to ostvare zbog ekonomskog i političkog uticaja SAD.

Zahvaljujući sposobnosti da se prilagodi ekonomskim i političkim krizama, kapitalizam je, posredstvom ekonomskih institucija i političkih struktura, postao samoprepoznatljiva stabilizaciona sila. Ta odlika ga čini bitnom odrednicom međuzavisnosti u međunarodnim odnosima. Jedino ostaje diskutabilno da li će kapitalizam, zbog rastućeg ekonomskog i tehničko-tehnološkog uticaja Kine, dostići kritičan nivo razvoja koji bi vodio ka socijalizaciji odnosa zasnovanih na kapitalu. Pošto imaju veliki ekonomski i tehničko-tehnološki globalni uticaj, SAD smatraju da polažu isključivo pravo na određivanje daljeg pravca razvoja kapitalizma u posthladnoratovskom periodu. Međutim, rastući uticaj Kine dovodi u pitanje tu pretenziju. U poslednje dve decenije ostvaruje se preraspodela globalne moći, koja obuhvata i države Srednje Amerike. O ekonomskom i tehničko-tehnološkom uticaju Kine u državama Srednje Amerike možda se najbolje vidi u navodima Koh-Vezela

⁵² Joseph A. Schumpeter, *Capitalism, Socialism and Democracy*, Taylor & Francis e-Library, 2003, p. 346.

⁵³ Douglass C. North, “Economic Performance Through Time”, *The American Economic Review*, Vol. 84, No. 3, 1994, p. 365.

⁵⁴ Sarah Bracking, *Money and Power: Great Predators in the Political Economy of Development*, Pluto Press, Norwich, 2009, p. 64.

(Koch-Wesel) koji ukazuje na značaj međunarodne trgovine i saradnje između Kine i država Latinske Amerike: u drugoj deceniji 21. stoleća visoka tehnologija je za Kinu bila ključan činilac – Kina je nadmašila ukupnu industrijsku aktivnost u međunarodnoj trgovini.⁵⁵ Polazeći od rastućeg uticaja, ali i velikog značaja Kine u oblasti međunarodne trgovine i visoke tehnologije, kao novog oblika tehničko-tehnološkog razvoja, može se pretpostaviti da će dalji razvoj kapitalizma zavisiti od kineskog uticaja.

Na moguće domete razvoja kapitalizma – zahvaljujući ekonomskom i tehničko-tehnološkom uticaju Kine, kao i njenom značaju u međunarodnoj trgovini – ukazuju opsežne studije Sukerfelda (Mario Zukerfeld) koje se odnose na digitalni kapitalizam, kao jedan od oblika kapitalizma. Sukerfeld ističe da je 21. stoleće obeleženo tolikim uticajem i značajem Kine da je on vidi kao predvodnicu primene robota u industriji.⁵⁶ To znači da je Kina deo savremenog razvoja kapitalizma zahvaljujući njenoj sposobnosti i spremnosti da prihvati visoku tehnologiju. Sve veće uključivanje Kine u razvoj kapitalizma pozitivno utiče na savremene međunarodne odnose. Uprkos krizi kapitalizma u međunarodnim odnosima, koja pogađa i države Srednje Amerike, Kina ima šansu da revitalizuje kapitalizam. Može se reći da su međunarodni odnosi od globalne finansijske krize naovamo obeleženi traženjem odgovora na pitanje kako ih definisati sa aspekta povremenih političkih kriza, posebno pošto bi međunarodna ekonomska saradnja mogla da bude ozbiljnije dovedena u pitanje.⁵⁷

Zaključak

Do pojave globalne pandemije 2020. godine, politička (ne)stabilnost država Srednje Amerike zavisila je kako od unutrašnjih, tako i od spoljašnjih činilaca koji su doprineli da (pod)region – posmatran u celini – ostvari zadovoljavajući nivo stabilnosti. Međutim, tokom Hladnog rata, kao i nakon njega, (pod)region Srednje Amerike bio je dovoljno politički stabilan da omogući odvijanje složenih procesa

⁵⁵ Jacob Koch-Weser, *Made in CHI-LAT: Keys to Renew the Convergence between Latin America and China*, op. cit., p. 243.

⁵⁶ Mariano Zukerfeld, *Knowledge in the Age of Digital Capitalism: An Introduction to Cognitive Materialism*, University of Westminster Press, London, 2017, p. 12.

⁵⁷ Miles Kahler, "Economic Crisis and Global Governance: The Stability of a Globalized World", in: Miles Kahler and David A. Lake (eds), *Politics in the New Hard Times: The Great Recession in Comparative Perspective*, Cornell University Press, New York, 2013, p. 37.

integracija. Zahvaljujući sposobnosti pojedinih država Srednje Amerike da prevaziđu ekonomske i političke krize, ovaj (pod)region bi, dugoročno posmatrano, mogao da se oslobodi dominantnog uticaja SAD.

Uključenost država Srednje Amerike u sferu odnosa zasnovanih na kapitalu, uz postojeću ekonomsku i političku neravnopravnost u određivanju dalje sudbine kapitalizma, dovela je do iznenađujućeg pokušaja pojedinih država da uvedu socijalizam tokom Hladnog rata. Građanski ratovi u El Salvadoru, Gvatemali i Nikaragvi svedoče o njihovom pokušaju da se oslobode kapitalizma, kao dominantnog uticaja SAD. Napor ovih država da potpuno izađu iz sfere odnosa utemeljenog na kapitalu završio se neuspehom jednim delom zbog nedostatka komunikacije u domenu javnih politika.

Delovanja paravojnih snaga u pojedinim državama Srednje Amerike pokazuju koliko ove države imaju slabe političke sisteme koji nisu u stanju da se značajnije suprotstave nezakonitoj trgovini narkoticima. Doduše, i u naizgled stabilnim političkim sistemima mogući su veliki poremećaji – ispoljeni u dubokim političkim krizama. U posthladnoratovskom periodu, kada preovlađuje globalni stav o potrebi za političkom stabilnošću svih država, države Srednje Amerike pate od nedostatka vizije kako postići veći stepen političke stabilnosti koja bi im omogućila da se definišu u odnosu na dalji razvoj kapitalizma.

Činjenica da su se tokom Hladnog rata SAD borile za opstanak kapitalizma kao vrednosti, posredstvom ekonomskih institucija i političkih struktura, dovodi do začuđujućeg paradoksa da će dalji razvoj kapitalizma možda sve više zavisiti od rastućeg uticaja Kine. Ovaj paradoks utemeljen je na istraživanjima Valerštajna (Immanuel Wallerstein) koji SAD vidi kao poslednji slučaj države koja, u ulozi hegemonu u međunarodnim odnosima, podržava kontinuirani razvoj kapitalizma. Pošto SAD gube ulogu hegemonu, otpočeo je period pregrupisanja država u nove saveze unutar međudržavnog sistema, sačinjenog isključivo od kapitalističkih država.⁵⁸

Dok se čitav svet u 2020. godini bori protiv globalne pandemije i traži rešenje kako da smanji broj obolelih, sve države, uključujući i države Srednje Amerike pitaju se kako će politički sistemi izgledati nakon pandemije. Takođe, postavlja se pitanje da li će kapitalizam i dalje o(p)stati pod uticajem SAD-a i ostalih kapitalističkih država ili će postepeno postajati deo složenog, višestrukog uticaja Kine. Konačno, postavlja se ključno pitanje za buduća istraživanja: da li postoje sličnosti i razlike u pogledu političke (ne)stabilnosti država Srednje Amerike i Srbije, i ako postoje, koje su?

⁵⁸ Immanuel Wallerstein, "The Three Instances of Hegemony in the Capitalist World-Economy", *International Journal of Comparative Sociology*, Vol. XXIV, No. 1–2, 1983, p. 107.

Bibliografija

Monografije i članci

- Ajzenhamer, Vladimir, „Uloga međunarodnog autoriteta u Lejkovoj hijerarhizovanoj 'shemi' svetske politike”, *Međunarodni problemi*, Vol. LXXI, br. 3, 2019, str. 311–334.
- Baker, Ryan T., “El Salvador, 1979–92: Revisiting Success”, in: Eli Berman and David A. Lake (eds), *Proxy Wars: Suppressing Violence through Local Agents*, Cornell University Press, Ithaca and London, 2019, pp. 137–158.
- Berkman, Heather, “The Politicization of the Judicial System of Honduras and the Proliferation of *Las Maras*”, *Journal of International Policy Studies*, No. 1, 2005, pp. 5–15.
- Black, Jeremy, *Geopolitics and the Quest for Dominance*, Indiana University Press, Bloomington, 2016.
- Bracking, Sarah, *Money and Power: Great Predators in the Political Economy of Development*, Pluto Press, Norwich, 2009.
- Bull, Benedicte, “‘New Regionalism’ in Central America”, *Third World Quarterly*, Vol. 20, No. 5, 1999, pp. 957–970.
- Cordero, Jose Antonio, *Honduras: Recent Economic Performance*, Center for Economic and Policy Research, Washington, D.C., 2009.
- Dunkerley, James, *The Pacification of Central America*, Institute of Latin American Studies, University of London, London, 1993.
- Dahl, Robert A., *On Democracy*, Yale University Press, New Haven & London, 1998.
- Dahl, Robert A., *On Political Equality*, Yale University Press, New Haven & London, 2006.
- Dousari, Amin Sadeghi, Moghadam, Majid Taati, and Satarzadeh, Naghmeh, “COVID-19 (Coronavirus Disease 2019): A New Coronavirus Disease”, *Infection and Drug Resistance*, No. 13, 2020, pp. 2819–2828.
- Freston, Paul, “Latin America: The ‘Other Christendom’, Pluralism and Globalization”, in: Peter Beyer and Lori Beaman (eds), *Religion, Globalization and Culture*, Leiden and Boston, 2007, pp. 571–595.
- Izquierdo, Alejandro, Pessino, Carola, and Vuletin, Guillermo (eds), *Better spending for better lives: How Latin America and the Caribbean Can Do More with Less*, Inter-American Development Bank, Washington, D.C., 2018.

- Kahler, Miles, "Economic Crisis and Global Governance: The Stability of a Globalized World", in: Miles Kahler and David A. Lake (eds), *Politics in the New Hard Times: The Great Recession in Comparative Perspective*, Cornell University Press, New York, 2013, pp. 27–51.
- Kissinger, Henry A., *Diplomacy*, Simon & Schuster, New York, 1994.
- Makki, Fouad, "The Empire of Capital and the Remaking of Centre-Periphery Relations", *Third World Quarterly*, Vol 25, No. 1, 2004, pp. 149–168.
- Maurer, Noel and Yu, Carlos, *The Big Ditch: How America took, built, ran, and ultimately gave away the Panama Canal*, Princeton University Press, Princeton, 2011.
- McGuinness, Aims, *Path of Empire: Panama and the California Gold Rush*, Cornell University Press, Ithaca and London, 2008.
- McNair, Brian, *An Introduction to Political Communication*, Routledge, London, 1999.
- Meade, Teresa A., *A History of Modern Latin America: 1800 to the Present*, Wiley-Blackwell, Chichester, 2010.
- Meiksins Wood, Ellen, *Empire of Capital*, Verso, London and New York, 2005.
- North, Douglass C., "Economic Performance Through Time", *The American Economic Review*, Vol. 84, No. 3, 1994, pp. 359–368.
- Powaski, Ronald E., *Ideals, Interests, and U.S. Foreign Policy from George H. W. Bush to Donald Trump*, Palgrave Macmillan, Cham, 2019.
- Prescott, William H. *Peru*, Peter Fenelon Collier & Son, New York, 1900.
- Schumpeter, Joseph A., *Capitalism, Socialism and Democracy*, Taylor & Francis e-Library, 2003.
- Senehi, Jessica. Ryan, Stephen and Byrne, Sean, "Introduction: Peacebuilding, Reconciliation, and Transformation", in: Jessica Senehi, Stephen Ryan and Sean Byrne (eds), *Peace and Conflict Studies*, Vol. 17, No. 1, Nova Southeastern University, Fort Lauderdale, 2010, pp. 1–42.
- Serbin, Andres, "The Caricom States and the Group of Three: A New Partnership between Latin America and the Non-Hispanic Caribbean?", *Journal of Interamerican Studies and World Affairs*, Vol. 33, No. 2, 1991, pp. 53–80.
- Smith, Joseph, *The United States and Latin America*, Routledge, New York, 2005.
- Walberg, Eric. *Postmodern imperialism: geopolitics and the great games*, Clarity Press, Atlanta, 2011.

Wallerstain, Immanuel, “The Three Instances of Hegemony in the Capitalist World-Economy”, *International Journal of Comparative Sociology*, Vol. XXIV, No. 1–2, 1983, pp. 100–108.

Zukerfeld, Mariano, *Knowledge in the Age of Digital Capitalism: An Introduction to Cognitive Materialism*, University of Westminster Press, London, 2017.

Dokumenti

Annual Report 2019, The Panama Canal Authority (Autoridad del Canal de Panamá), 2019.

“Corridor of Violence: the Guatemala-Honduras Border”, *Latin America Report*, No. 52, International Crisis Group, Brussels, 2014.

“COVID-19 and Stranded Migrants”, International Organization for Migration (IOM), Issue Brief, 2020.

“El Salvador’s Politics of Perpetual Violence”, *Latin America Report*, No. 64, International Crisis Group, Brussels, 2017.

Fragile States Index Annual Report 2020, Fund for Peace, Washington, D. C., 2020.

Human Development Report 2019 (Beyond income, beyond averages, beyond today: Inequalities in human development in the 21st century), United Nations Development Programme (UNDP), New York, 2019.

Ioannides, Isabelle, *The Trade Pillar in the EU-Central America Association Agreement: European Implementation Assessment*, European Parliamentary Research Service (EPRS), Brussels, 2018.

Koch-Weser, Iacob, “Can show go on? China-LAC Relations in the Mining and Energy Sectors”, in: *Made in CHI-LAT: Keys to Renew the Convergence between Latin America and China*, Inter-American Development Bank (IADB) and Institute for the Integration of Latin America and the Caribbean (INTAL), *Integration & Trade*, No. 40, 2016.

“The Keys to Restarting Nicaragua’s Stalled Talks”, *Latin America Report*, No. 74, International Crisis Group, Brussels, 2019.

World Trade Report 2019: The future of services trade, World Trade Organization, Geneva, 2019.

World Trade Statistical Review 2019, World Trade Organization, Geneva, 2019.

Ivan DUJIĆ

THE POLITICAL (IN)STABILITY OF THE CENTRAL AMERICAN COUNTRIES

Abstract: The paper analyses a correlation between the political (in)stability of the Central American countries and the inequality of the countries in relation to the development of capitalism from the aspect of international politics and economics in the case of the Central American countries. Such a status of the Central American countries is opposed to the fact that they have achieved equality in public international law. The Introduction also indicates that political stability depends on functional public authorities, and the success in macroeconomic policy. The main part of the paper deals with the factors which led to political (in)stability during the Cold War and afterwards. The internal factors include lack of communication and trust between government and opposition, weak democracy, serious violations of civil and political rights, dangerous activities of paramilitary forces, economy depending on illicit drug dealers, the underdeveloped legal system as well as the lack of modern, equipped police. The above shortcomings refer especially to Guatemala, Honduras, and Nicaragua. This is verified by their ranking in the Human Development Index. On the other hand, countries like Belize, El Salvador, Costa Rica and Panama are among higher-ranked countries. The most important external factor is the US economic and political impact. In that sense, capitalism can be seen as a recognisable stabilising force due to its ability to adapt itself to occasional economic and political crises. However, China's growing economic, technical and technological influence on the world could determine a different course of capitalism's development, as opposed to the US efforts to maintain a leading position in defining the role of capitalism in international relations. The author concludes that these countries can get free from the US influence and become politically stable, provided that China determines the course of future capitalism's development.

Keywords: political (in)stability, Central America, the US, China, capitalism, the Cold War era, the post-Cold War era.